

Kvindehistorisk kildegennemgang af Bibliotheca Danica

vol. II

HÅNDVÆRK, INDUSTRI OG HUSHOLDNING

Udarbejdet i forbindelse med forskningsprojektet:
Visibility; Women in Politics, Religion and the intellectual Sphere,
ca. 1400-1800.

af Mathilde Sonne.

Med støtte fra Carlsbergfondet.

CARLSBERG
FONDET

Indhold

Introduktion	3
Håndværk, Industri og Husholdning	4
Haandværk og Industri	4
Haandværk og Industri	4
Tidsskrifter. – Skrifter af blandet Indhold.....	4
Samlinger af Raad og Forskrifter for Haandværk og Industri og til Husbrug.....	4
Beskrivelser af Værktøj.....	4
Skriftprøver.....	4
Forarbejdning af forskellige Klædningsstoffer, Klæder, Pynt osv.....	5
Farvning.....	5
Husholdning.....	5
Husholdning	5
Anvisning til Husholdning i Almindelighed.....	5
Kogebøger.....	6
Kagebagning o. a. L.....	7
Tranchering, Borddækning o. a. L.	7
Forklaring over de vigtigste brugte Forkortelser	8

Introduktion

Nedenstående oversigt er udarbejdet på baggrund af *Bibliotheca Danicas* fortegnelse over dansk litteratur fra perioden 1485 til 1830. Dette dokument dækker sektionerne Haandværk, Industri og Husholdning fra fortegnelsen, som kan findes i bd. II af *Bibliotheca Danica*. Kildematerialet i denne sektion rummer især skrifter om håndarbejde, tekstilforarbejdning, farvning og husholdning, hvor kvinder ofte optræder som målgruppe eller forfattere. Det inkluderer bl.a. flere farvebøger, kogebøger og andre praktiske håndbøger for kvinder.

Udvælgelsen af kilder til oversigten bygger på en bred vurdering af potentiel relevans for kvindehistorisk forskning. Læsningen har især haft fokus på temaer som køn, ægteskab, seksualitet, graviditet, moderskab, opdragelse og ikke mindst værker forfattet af kvinder. Værkerne er udvalgt på baggrund af en vurdering af titel og forfatternavn, hvilket betyder, at værker med kvindehistorisk indhold, men uden tydelige indikatorer herpå i titel eller forfatternavn, kan være udeladt. I visse tilfælde kan det være relevant at konsultere originalbindet for at undersøge, om der findes yderligere relevante tekster, som ikke er medtaget her, fordi titlen ikke umiddelbart signalerer relevans. Over- og underoverskrifterne følger *Bibliotheca Danicas* egen kategorisering af kilderne. Ønsker man at gå i dybden med en bestemt overskrift, kan man derfor finde det tilsvarende afsnit i den oprindelige fortegnelse. Værkernes titel er gengivet i den originale ordlyd fra *Bibliotheca Danica* inkl. forkortelser m.m. En forklaring over de vigtigste anvendte tegn og forkortelser kan findes bagerst i oversigten.

[Alle bindene kan tilgås online via Det Kgl. Bibliotek her.](#)

Håndværk, industri og husholdning

Haandværk og Industri

HAANDVÆRK OG INDUSTRI

Tidsskrifter. – Skrifter af blandet Indhold

Nyt Tillæg til Magazin for Næringsstanden. Af i Didr. Didrichsen. 1. Bd. Kbh. 1801. [Indeholder: Huusmoderen i Middelstanden. Med i særsk. Pagin., Sign., Regist. og Smudstit. I et Exempl. i U. B. findes tillige optaget: Anviisning til Fiskeri og Krebsfangst, ligeledes med særsk. Pagn., Sign., Regist. og Smudstit. Dette sidste Skrift findes i st. kgl. Bibl. optaget i Till. til Mag. for Næringsst. 3. Bd.] — 2. Bd. Sst. 1802. [Indeholder: Om Omgang med Hesten, Werfels Farvebog og Jesters: Om Jagten, alle med særsk. Pagin., Sign. og Regist. I et Exempl. i U. B. ere Skrifterne indbundne i noget forsk. Orden.] — 3. Bd. Overs. af Jo. Werfel. Sst. 1803. [Indeholder til Slutning: Duebog, med særsk. Pagin., Sign. og Regist. Et Exempl. af 3. Bd. i U. B. mangler Titelbl., men har som Rygtitel: Erfaringsskole.]

Lund, Niels, For Nordboerinder. Nr. 1. U. St. o. A. P. [Med en Tvl., hvorpaa 3 Prøver af Tøj.]

Samlinger af Raad og Forskrifter for Haandværk og Industri og til Husbrug

En artig oc meget nyttelig Kogebog. For nogle Aar siden paa Tydsk sammendragen aff Anna Weckerin. Paa Danske udsat aff Povel Iverssøn Kolding. Kbh. 1648. 4. [Efter en upagin. Fortale begynder Skriftet med S. 130, hvortil svarer Sign. ^{Rverso}. Det vil sige: Kogebogen har i en anden Udgave været en umiddelbar Fortsættelse af den ovenfor nævnte Horticultura Danica.]

Naturlig Hexerie for Kunstnere og Haandverksmænd saavelsom for Huusholdere og Huusholdersker, indeholdende mange nyttige og fortræffelige Recepter, hvorved enhver i paakommende Tilfælde kan vide at hielpe sig selv og erhverve sig mange Fordele. Samlede af de bedste Skrifter, der ere skrevne i mange Slags Sprog af J. C. Wiegleb. Kbh. 1785.

Oekonomisk Magie eller udvalgte Kunst-Stykker for Fruentimm ere til Nytte og Fornøielse i Huusholdningen. Oversat af det Tydske. Forøget og forbedret med mange nyttige Tillæg af en dansk Huusmoder. [1—]2. Deel. Kbh. 1798—99.

99ve Resepter for Lysthavere af begge Kjøen. Sammendraget og oversatte af udenlandske Skrifter af H. J. Breitsprecher. Kbh. 1801. P.

Just, Ant. Frantz, Gode Raad. En Samling af nyttige Kundskaber for Huusfædre og Huusmødre. Viborg 1812.

Huusskatten eller Kunster og Hemmeligheder, der ere nødvendige at vide for enhver Huusfader og enhver Huusmoder. Tilligemed en Anviisning til Skjønfarverie, drøftet af en Læge og Chemiker. Oversat fra det Tyske, efter tredie, forøgede Oplag af Niels Lorentz Raupach. Randers 1826.

Beskrivelser af Værktøj

Skriftprøver

[Auctions Placat om Salget af Madam Bockenhoffers Tryckerie samt af de Skrifter, som ere tilbage af Willads Jersins Bogtryckerie, d. 8. Mai 1719.] 1 Bl. fol. pat. (U. B.)

Fortegnelse over afg. Madame Anna Magdalena Godiches Bogtrykkerie samt forskellige slags hvide Skriv- og Tryk-Papirer, som ved off Auct. Torsdagen d. 13. December 1781 skal bortsælges. Kbh. 1781. P.

Forarbejdning af forskellige Klædningsstoffer, Klæder, Pynt osv.

Anviisning til at forfærdige de smukkeste kunstige Blomster af forskellige Tøisorter, saavelsom af Straae og Fiskebeen, samt Maaden at flette (de smagfuldeste italienske og engelske Straahatte, tilligemed andre Straafletninger. Efter de nyeste Opfindelser. En Gave for det smukke Kjøen. Med Afbildninger af de til Blomsterfabrikationen fornødne Instrumenter, og andre Gjenstande, som lette Straafletningen til Hatte. Oversat af H. Chr. Lund. j Kbh. 1827.

Farvning

Fuldstændig Fruentimmer-Farve-Bog, eller tydelig Underviisning om Farve-Kunsten, hvorledes man kan farve alle slags Uldent, Linnet, Silke og Bomulds-Tøj og Garn etc., samlet og uddraget af Hellots, Lindners og andres trykte Underretninger og skrevne Opskrifter, saavel til Tieneste for Farvere som og især for Fruentimmer paa Landet, tilligemed en tilføyet Plette- og Kunst-Bog, samt om Læder- og Skind-F arvingen. Kbh. 1768. [Med 1 Kbtvl.]

Füllständig Fruentimmers Farge-Bok, jämte åtskilliga oeconomiska Försök och Konster til Fläckars uttagande, Skins Färgande, Lacks tilwärkande, med mera. Ifrån Danskan öfversatt och med någon Tilökning förbättrad. På egen bekostnad utgifwen af Carl Gust. Berling. Lund 1772.

Varg, Christine, Den paa Kundskab og Erfaring grundede nye Farve-Bog. Kbh. 1778. 2. Opl. Sst. 1794.

J. H. F., Färbebuch fur Frauenzimmer, oder: Kurze und gründliche Anleitung, wie man Wollen und Leinen schön und leicht färben kan. Flenburg 1781. P.

Werfel, Jo., Ny Farve-Bog for Fruentimmere, hvorefter man kan give saavel alle Slags Garn, som alt Linned, uldent, Silke- og Bomuldstøj de almindeligste Couleurer, og dertil betjene sig af mange indenlandske Farvematerialier, tilligemed en Anviisning til at tage Pletter af alle Slags Klæder og Tøier. Uddragen af de bedste og nyeste fremmede Skrivter om Farvekonsten. Kbh. 1800.

Holterhof, Geo. Wilh., Farvebog for Fruentimmer, eller Anvisning til at farve alle Modifarver og andre skønne Farver paa Bomuld, Uld, Manchester, Nanquin, Linned og Silke osv. Oversat af [Jo.] Werfel. Kbh. 1813.

Husholdning

HUSHOLDNING

Anvisning til Husholdning i Almindelighed

Balling, Eman., Huusmoderen, eller den værdige Landboeqvinde. Et Priisskrift, som har vundet d. kgl. Landhuusholdnings-Selskabs Agtelse, og tilkiendt dets første Sølv-Medaille. Kbh. 1792. — 2. Og forbedr. Opl. Sst. 1794.

—, Den wärdiga Bondhustrun. En Prisskrift öfversatt med Forandring och Tillägg af Carl F r. Fallen. Lund 1801.

Muller, Carl, Den danske Huusmoder, med hosføiede nye Kogebog for Borgere og Landalmuen. Kbh. 1793.

Didrichsen, Dldr., Die Hausmutter im Mittelstande. Ein Handbuch fur angehende Mutter: und Hausmutter. Kph. 1802. [En Oversættelse og Bearbejdelse af et større Afsnit af Forf.s Nyt Tillæg til Magasin for Næringstanden. 1.; Bd.] (U. B.)

B*de, Anna Margaretha, Den erfarne Raadgiverinde for huuslige Fruentimmer eller Anviisning til vigtige Kundskaber og Fordele i Huusholdningen, for saavel efter Skønsomhed at vælge og anskaffe sig de til Kiøkken, Dragt og andre Livets Bequemmeligheder hørende Ting som at bevare og forædle de dertil brugbare Produkter. Kbh. 1796. [Ufuldendt.]

[Red. Fra *Tilføjelser og Rettelser*. “B*de, Anna Margar., Den erfarne Raadgiverinde etc., Kbh. 1796, haves nu komplet i det kgl. Bibl.”]

Underviisning for unge Fruentimmer, som selv ville besørge deres Huusholdning, og have Opsigt med Kjøkken, Kjelder og Spisekammer, af egen Erfaring meddeelt af en Huusmoder. 1—4. Deel. Kbh. 1795—99. [Med 1 Kbtvl. 2. Deel o. m. T.: Nye og fuldstændig Koge-Bog, indeholdende en tydelig Anviisning til at koge, bage, sylte osv. Sst. 1796. 3—4. Deel o. m. T.: Oekonomisk Magie eller udvalgte Kunst-Stykker for Fruentimmere til Nytte og Fornøielse i Huusholdningen. Oversat af det Tydske. Forøget og forbedret med mange nyttige Tillæg af en dansk Huusmoder. [1]-2. Deel. Sst. 1798—99.] — Samme Bog. 1—4. Deel. Paa ny giennemseet og forbedret af Marie Elisabeth Jacobi. 1—2. Deel. Sst. 1816. 3—4. Deel. Sst. 1815.

Nye og fuldstændig Huusholdningsbog, eller Anviisning for huuslige Fruentimmer til selv at forestaae deres Huusholdning og have Opsyn over Kiøkkenet, Spisekammeret og alle øvrige huuslige Ting. 1—3. Deel, Kbh. 1799.

Kogebøger

[Wecherin, Anna], Fuldkommen Kaage-Bog udi hvilcken er befattet hvorledis adskillige slags velsmagende Rætter, item Backelse, Tærter, Postej og saadant meere beredis skal. Hige Maade om adskillige Suppe og Moos for sunde og siuge Folck. [Af Tydsken paa vort Danske Sprog udsat af Paul Iverssøn Kolding.] Kbh. 1675. [Med kbst. Titelbl. 1. Udg. Kbh. 1648, 4. udgør et Afsnit af *Oeconomia nova*. Jvfr. ovenfor S. 232—33.]

[Vigant, * *], En Høy-fornemme Madames Kaagebog. Kbh. 1710. — Paa manges Begieren og Efterspørsel 2. Gang oplagt, og med en Register til en hver Ræt ordentlig forfattet. Sst. 1731.

Muller, Carl, Nye Koge-Bog for den retskafne Huusmoder med Figurer, som vise en net og ordentlig Serverings-Maade. Kbh. 1785. [Med 7 Kbtvlr.] — Fridericia 1789. [Ud. Tvlr.] — 4. Opl. Kbh. 1813. [Med 7 Kbtvlr.]

Nye og fuldstændig Koge-Bog, indeholdende en tydelig Anviisning til at koge, bage, sylte, tillave Geleer, Iser, Compoter og andre Conditor-Sager, tilligemed Regler for Anretningen med de dertil hørende Figurer i Kobbere. Af mange Aars Erfaring meddeelt af en Huusmoder. Kbh. 1796. — Paa nye giennemseet af Marie Elisabeth Jacobi. Med et Kobber. 4. forbedr. Opl. Sst. 1821.

Stephensen, Mórta María, Einfaldt Matreiðslu Vasa-Qver, fyrir helðri manna Húss-freyjur. Leirárgörðum við Leirá 1800. [Med en Fortale af S. Stephensen.]

Den danske Husmoders Køkken-Katekismus eller fuldstændig Kogebog, hvori læres den bedste Maade at tillave alle brugelige Retter, med et Tillæg etc. Samlet, forlagt og trykt af K. H. Seidelin. Kbh. 1801.

Petersen, Hans Henr., Nye original dansk Koge-Bog for Fruentimmer, som selv forestaae deres Køkken eller vil have Tilsyn ved dets Bestyrelse. 2. forbedr. Opl. Kbh. 1824.

Rosen, Christiane, Oeconomiske Huusholdnings-Bog. 1—4. Bd. Kbh. 1818—21. — Samme Bog. 1—2. Bd. 2. forøg. og forbedr. Opl. Sst. 1821—27.

—, Alphabetisk Register over den oekonomiske Huusholdnings-Bog. Kbh. 1828. P.

Rosen, Christiane, Den tænkende Huusholder. Kbh. 1824.

Nielsen, Margrethe Sophie, Veiledning i Kogekunsten for Huusmødre og Huusholder sker, indeholdende Tillavningen af næsten to hundrede udsøgte Retter. Kbh. 1829.

Kagebagning o. a. L.

Friedel, Beate Augustine, Nye og fuldstændig Confectyr-Bog eller grundig Underviisning til selv at forfærdige alle muelige Slags Conditorevare. En Haandbog til Brug for Huusmødre, Mands- og Fruentimmer-Kokke. Overs. af det Tydske. Kbh. 1795. — 2. omarbejdet og forøget Oplag. Sst. o. A. [Med lidt forsk. Titel.]

Tranchering, Borddækning o. a. L.

Ny og fuldstændig Trancheerbog eller Anviisning til at skjære for og lægge for ved Taffelet. En Lommebog for Damer og Cavaliere, som ville besørge denne Forretning. Med Kobber. Oversat ved Jo. Werfel. Kbh. 1800. P.

FORKLARING OVER DE VIGTIGSTE BRUGTE FORKORTELSER

Fol. = Folio.

4 = Kvart. Naar intet Format er føjet til, er Bogen i Octav- eller mindre Format.

Cph. = Copenhagen.

DA. = Academisk Disputats.

DAS. = Disputats ved Sorø Academi.

DAEH. = Disputats ved det Ridderlige Academi i København.

DAG. = Disputats ved Univers, i Göttingen.

DAK. = Disputats ved Univers, i Kiel.

DB. = Disputats for Borchs Collegium.

DE. = Disputats for Ehlers' Collegium.

DG. = Disputats ved et Gymnasium.

DGA. = Disputats ved Gymnasiet i Altona.

DGB. = Disputats ved Gymnasiet i Bremen.

DR. = Disputats for Regenten.

DV. = Disputats for Valkendorfs Collegium.

DDJ. = Disputats for Doctorgraden i Jura.

DDM. = Disputats for Doctorgraden i Medicin.

DDPh. = Disputats for Doctorgraden i Philosophi.

DDTh. = Disputats for Doctorgraden i Theologi.

DLJ. = Disputats for Licentiatgraden i Jura.

DLM. = Disputats for Licentiatgraden i Medicin.

DLTh. = Disputats for Licentiatgraden i Theologi.

DMa. = Disputats for Magister artiums Graden.

Disp. Soc. chir. Hafn. = Disputats i d. chirurgiske Selskab i København.

Disp. Soc. disput. med. = Disputats i det medicinske Disputeer-Selskab.

Disp. Soc. exercit. med. = Disputats i det medicinske Øvelses-Selskab.

FPr. = Program til Forelæsning.

GPr. = Program fra et Gymnasium.

Kbh. Kph. = København, Kopenhagen.

(K. B.) betegner, at et Skrift findes i Karen Brahes Bibliothek i Odense.

K. S. K. A.: Naar et Kort er stemplet med dette Mærke, betegnes det derved som udgaaet fra det kgl. Søkortarkiv.

Lgl. = Ligeledes.

O. L. = Og Lignende.

P. betegner, at Bogen er en Pjece, ɔ: ikke over 48 Sider.

Pr. = Program.

Pr. grat. = Programma gratulatorium.

Pr. synod. = Programma synodale.

S. l. & a. = Sine loco & anno, uden Trykkested og Trykkeaar.

SPr. = Skoleprogram.

Sst. = Samme Trykkested.

St. o. A. = Trykkested og Trykkeaar.

U. A. = Uden Trykkeaar.

(U. B.) betegner, at et Skrift findes i Universitetsbibliotheket.

UPr. = Universitetsprogram.

U. St. = Uden Trykkested.

U. St. o. A. = Uden Trykkested og Trykkeaar.

U. Tv. = Uden Tvivl.

[] om et Navn eller en Bemærkning betegner disse som tilføjede af Redactoren.

Ved Cursivskrift betegnes en Bog som fremmed, men som dog paa det nøjeste knyttet til danske Skrifter eller til danske Forhold